
İSTİKLÂL MARŞI

VE

MEHMED ÂKİF ERSOY

SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

Editörler

Prof. Dr. Selçuk ÇIKLA
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İkbâl GÜLER

{27-28 Aralık 2021, Samsun}

**İSTİKLÂL MARŞI VE MEHMED ÂKİF ERSOY
SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ**

TBMM Başkanlığı İdari Teşkilatı Adına Yayımlayan
Mehmet Ali KUMBUZOĞLU
TBMM Genel Sekreteri

Yayın Koordinatörü
Dr. Necati SUNGUR
Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanı

Yayın Editörleri
Prof. Dr. Selçuk ÇIKLA
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İkbâl GÜLER

Kapak Tasarımı
Nursel SEÇGİN

Sayfa Tasarımı
Hüseyin KILIÇER

Baskı
TBMM Basımevi - 1. Baskı, Ocak 2023

ISBN
978-605-2089-74-3

Baskı Adedi
1000

Safahat'ta Sahabeler

(Hz. Ali ve Hz. Ömer Örneğinde)

Fikret Uslucan

Dr. Öğr. Üyesi,

Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
f_uslucan@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7163-0531

Giriş

Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'i görüp yanında bulunan, sohbetlerini dinleyen ve Müslüman olarak ölenlere sahabe denilmektedir.¹ Sahabeler; İslam'ı ilk ağızdan öğrenmeleri, Mekke ve Medine dönemlerini yaşamaları, büyük çoğunluğunun zor zamanlarda Hz. Peygamber'in yanında bulunmaları, ayrıca mallarıyla, fiziki varlıklarıyla ve imanlarıyla onu desteklemeleri sebebiyle birçok noktada örnek şahsiyetler olarak kabul edilirler.

İslam'ın farklı fırkalarınca sahabeler hakkında farklı değerlendirmelerde bulunmaktadır. İnsan olmaları sebebiyle İslam akidesine göre hiçbiri masum değildir. Buna rağmen bazıları daha hayattayken cennetle müjdelenen, ilmî seviyeleri, anlayış kapasiteleri, fedakârlıkları, ümmete ve İslam'a hizmetleri, ay-

¹ Mehmet Efendioğlu, "Sahâbe", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 35, TDV Yayınları, İstanbul 2008, s. 491-500.

rica Hz. Peygamber'in ve *Kur'an*'ın övgüsüne de mazhar olmalarından dolayı² örnek alınması gereken kişilerdir.

Mehmed Âkif Ersoy, tarihi (özellikle İslam tarihini) iyi bilen, tarihe adını yazdıran şahsiyetleri iyi tanıyan bir şair ve mütefekkindir. Yahya Kemal Beyatlı'nın "Kökü mâzîde olan âtiyim."³ sözü, Mehmed Âkif'e teşmil edilecek olsa şu hükme varmak mümkündür: Âkif, içinde bulunduğu anı ve maziyi tahlil ederek idrak eden, geleceği de bu idrak doğrultusunda kurgulayan veya hayal eden insandır.

Bu noktadan bakıldığında Âkif, tarihi iyi bilen, çok iyi tahlil eden, yorumlayan, tarihten dersler çıkartan bir insandır. Onun tarih bilgisi ve bilinci, yaşadığı zamanı birçok çağdaşından çok daha isabetli bir şekilde çözümlemesini sağlamıştır. Ona göre tarih, tarihten ders alınmadığı için tekerrür etmektedir. Bu düşüncesini *Safahat*'ın yedinci kitabı *Gölgeler*'de "Kıssadan Hisse" başlıklı dördlüğünde şu şekilde ifade eder:

Geçmişten adam hisse kaparmış... Ne masal şey!

Beş bin senelik kıssa yarım hisse mi verdi?

'Tarih'i 'tekerrür' diye ta'rif ediyorlar;

Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdî?..⁴

Aslında bir ateist olan Joseph Campbell, tarihin farklı çağlarında ve dünyanın farklı coğrafyalarında yaşamalarına rağmen ve o zamanların şartları içinde aralarında kültürel bir iletişimin olmasının da imkânsız görüldüğü toplumlarda benzer mitolojik anlatıların, benzer kültürel unsurların, benzer yaşam biçimlerinin ve benzer problemlerin görülmesini açıklarken "Yoksa sizden öncekilerin çektikleriyle karşılaşmadan cennete girebileceğinizi mi san-

² Mehmet Efendioğlu, "Sahâbe", s. 492.

³ Yahya Kemal Beyatlı, *Aziz İstanbul*, MEB Yayınları, İstanbul 1992, s. 123.

⁴ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat-Yedinci Kitap-Gölgeler*, haz. Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s. 82.

dınız?”⁵ mealindeki ayetten (Bakara, 2/214) yararlanır.⁶ Bu ayet de esasında tarihin birey ve toplum açısından tekrar ettiğini gösteriyor diyebiliriz.

İyi bir gözlemci olmanın yanında tarih şuuruna da sahip olan Mehmed Âkif, gözlemlediği ve tespit ettiği problemlerin sebep ve sonuçlarını bu yeteneği ile anlar ve anlatır. Bunun için Âkif'in şiirinin kaynakları arasında tarihin ayrı bir yeri vardır. Tarih içinde İslam tarihinin, İslam tarihinde de sahabelerin hayat hikâyeleri ve kendi zamanlarındaki problemlere yaklaşımları, problem çözme yöntemleri şairimiz açısından ayrıca önemlidir.

Genelde insanların, özelde Müslümanların yaşadığı problemler hemen hemen her çağda benzer sebeplerden doğar, benzer şekillerde cereyan eder ve benzer sonuçlar doğurur. Dolayısıyla problemlere yaklaşımlar ve çözüme kavuşturulmaları da benzer şekillerde olur. Yani tarih, tekerrür eder. Mehmed Âkif'in yaşadığı dönemde özellikle İslam ümmetinin karşılaştığı çetin problemlerle sahabeler de karşılaştılar. Yukarıda ifade edildiği gibi sahabeler mademki örnek alınması gereken kişilerdir; öyleyse onların çıkan sorunlar karşısında sergiledikleri tavırları, eylemleri, sorunlara yaklaşım biçimleri aynı problemlerle karşılaşmamak için veya o problemleri çözüme kavuşturmak için büyük önem arz etmektedir.

Bu noktada Âkif'in sahabeleri nasıl anlattığına dikkat etmek gerekir. Mehmed Âkif, sahabelerin İslam dünyasında yaygın olarak bilinen bir hikâyesini anlatır veya şiirinde bir meseleye değinirken onların kendi aralarında yaşadıkları bir çatışmayı nazma çeker, ele aldığı bir soruna değinirken onlardan birinin artık vecize hâline gelmiş bir sözüne atıf yapar.

Safahat'ta Adı Geçen Sahabeler

Safahat'ta adı geçen sahabeleri anıldıkları kitaplara (bölümlere) göre şu şekilde sıralayabiliriz:

Hz. Ebû Bekir (Sıddîk): *Safahat Birinci Kitap*

⁵ *Kur'an Yolu Meâli*, haz. Hayrettin Karaman-Mustafa Çağrırcı-İbrahim Kâfi Dönmez-Sadrettin Gümüş Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 32.

⁶ Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, çev. Sabri Gürses, İthaki Yayınları, İstanbul 2015, s. 99.

Hız. Ömer (İbni Hattâb, Fârûk): *Safahat Birinci Kitap, Süleymaniye Kürsüsünde, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Âsım*

Hız. Ali (Haydar): *Safahat Birinci Kitap, Süleymaniye Kürsüsünde, Gölgeleler*

Hız. Abbas: *Safahat Birinci Kitap*

Hız. Ebû Ubeyde: *Fatih Kürsüsünde*

Hız. İbni Avf: *Fatih Kürsüsünde*

Hız. Ebû Zer: *Âsım*

Hız. Hişam bin As: *Gölgeleler*

Hız. Huzeyfetü'l-Adevî: *Gölgeleler*

Bu tasnifte görüldüğü gibi *Safahat*'ın tamamında adı en çok anılan sahabe, ikinci halife Hız. Ömer'dir. Hız. Ömer ve Hız. Abbas "Kocakarı ile Ömer"de hikâye kişisi olarak görülmektedir. "Fatih Kürsüsünde" çağdaş Müslümanların problemleri dile getirilirken yine Hız. Ömer, Hız. Ebû Ubeyde ve Hız. İbni Avf'ın içinde olduğu bir vaka anlatılmaktadır. Bunların dışında kalan sahabeler ise benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Hız. Ali'nin ve Hız. Ömer'in de değişik vesilelerle örneklemeler için kullanıldığını söylemeliyiz.

1. Hız. Ali / Haydar

Safahat'ta adına ilk rastlanan sahabe, Hız. Ali'dir. *Safahat*'ın birinci kitabında "İnsan" başlıklı şiirin başına Hız. Ali'nin "Ey İnsan, sen kendinin küçük bir cisim olduğunu sanırsın, oysa en büyük âlem senin içinde gizlidir."⁷ şeklindeki sözü epigraf olarak kullanılır. Bu söz, bize Şeyh Gâlib'in "Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen / Merdüm-i dide-i ekvân olan âdemsin sen"⁸ (Kendini hakir görme, hoşça bak kendine; sen âlemin özüsün, varlıkların gözbebeği olan insansın.) beytini hatırlatmaktadır.

"İnsan" şiiri, kader ve insanın iradesini kullanabilme meseleleri etrafında insanın dünya hayatındaki konumunun sorgulanması bakımından "dinî ve felsefi" bir içeriğe sahip olmanın yanında, yine bununla alakalı olarak "umut

⁷ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat-Birinci Kitap*, haz. Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s. 130.

⁸ Naci Okcu, *Şeyh Gâlib Divânı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011, s. 249.

ve umutsuzluğun ön plana çıktığı” bir şiidir. Diğer taraftan bu şiiir, insanın hayattaki “gündelik pratiklerini düzenlerken karşısına çıkacak güçlükler”le baş etmesini sağlayacak irade ve kararlılık göstermesini sağlayan dinî ilkeleri hatırlatmaktadır.⁹ Bu noktadan bakıldığında; insanın kader karşısındaki durumu, iradesini kullanması, bu iradeyi kullanmadaki kudret ve zayıflığını anlatan şiiirin, Hz. Ali'nin vecizesinin manzum bir şerhi olduğu görülür.

Âkif, şiiirlerinde hangi konuyu ele alırsa alsın, esas itibarıyla hataları ve doğrularıyla insanı, Müslüman'ı anlatmakta; insanlara, Müslümanlara seslenmektedir. Değişik vesilelerle sahabelere şiiirlerinde yer vermesi de yine Müslümanlara seslenmede, onlara kendilerini anlatmada bir vesileden başka bir şey değildir.

Hz. Ali'yi, *Safahat*'ın ikinci kitabında tek bir manzumeden meydana gelen “Süleymaniye Kürsüsünde” de görürüz. Kazanlı Tatar seyyah ve âlim Abdürreşit İbrahim'in ağzından verilen vaazda şu mısralarla başlayan kısım önemlidir:

Mütefekkirleriniz dîni de hiç anlamamış;
Rûh-ı İslâm'ı telakkîleri gayet yanlış.
Sanıyorlar ki: Terakkîye tahammül edemez;
Asrın âsârı kemâliyle tekâmül edemez...¹⁰

Şair, İslam dininin gelişmelere, terakkiye mâni olduğunu sananlara, bunu iddia edenlere, Hz. Peygamber'in nübüvvetine kadarki cahiliye devrinde (fetret devri), putperest bir kavmin İslam'la şereflendikten çok kısa bir süre sonra nasıl birden bire terakki ettiğini anlatır:

Nasıl olmuş da, otuz yılda otuz bin senelik
Bir terakkî ile dünyâya kesilmiş mâlik?
Nasıl olmuş da o fâzıl medeniyet, o kemâl,
Böyle bir kavmin içinden doğuvermiş derhâl?

⁹ Fazıl Gökçek, “Önsöz”, *Safahat-Birinci Kitap*, haz. Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s. 31.

¹⁰ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat-İkinci Kitap-Süleymaniye Kürsüsünde*, haz. Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s. 69.

Nasıl olmuş da zuhur eyleyebilmiş Sıddîk!
Nereden gelmiş o Haydar'daki irfân-ı amîk?
Önce dehşetli zıppırken, nasıl olmuş da, Ömer,
Sonra bir adle sarılmış ki: Değil kâr-ı beşer?¹¹

Hz. Ebû Bekir'in İslam'a ve Hz. Peygamber'e olan sadakati, Hz. Ömer'in adaleti, Hz. Ali'nin ilim ve irfandaki derinliği hep İslam sayesinde olmuştur. Bireylerde büyük değişimlere vesile olan İslam dini, vahşi bir kavmin büyük bir medeniyetin temellerini atmasını sağlamıştır.

2. Hz. Ömer / İbni Hattâb

Ali Ekrem Bolayır'a ithaf edilen "Kocakarı ile Ömer"¹² şiiri, bizim coğrafyamızda yaygın olarak bilinen ve filmlere de konu edilmiş bir menkıbeye manzum hikâye şeklinde anlatır. Sinematografik unsurların da yer aldığı bu manzumede vaka, Hz. Peygamber'in amcası Hz. Abbas'ın ağzından nakledilir.

Vakanın Hz. Abbas'ın anlatımıyla verilmesinin sebebi; Hz. Ömer'in yaptığı bir güzel işi kendisinin anlatmasının hoş olmayacağı düşünüldüğünden olabilir. Diğer taraftan sahabenin önde gelenlerinden olan Hz. Abbas'ın naklinin şiirde anlatılan hikâyenin inandırıcılığını artıracığı da bir hakikattir.

Hz. Ömer yanında Hz. Abbas olduğu hâlde bir gece yarısı Medine sokaklarında dolaşmakta, etrafı dinlemekte, ahalinin kimseye söyleyemediği bir derdinin olup olmadığını anlamaya çalışmaktadır. Vakit ilerler ve uzakta bir ışık görürler. Işığın olduğu yerde bir çadırda yaşlı bir kadın ve küçük çocuklar vardır. Kadın ateşin üzerinde, içinde yalnızca su ve taş parçaları olan bir tencerenin başında oturmuş, "şimdi pişecek" diyerek çocukları avutmaktadır. Anlaşılmaktadır ki çocuklar açtır. Selamlaşmadan sonra Hz. Ömer, kendisini tanımamış olan kadına hâlini sorar. Kadın içinde bulunduğu yokluğu anlatır. Halife, ona Ömer'den niçin istemediğini sorunca "ölse de Ömer'den bir şey istemeyeceğini, Ömer'in dört bir yana ordu saldırdığını, yakındakilerin durumunu bilmediğini, kendi babasının Ömer'den çok daha büyük bir insan olduğunu"

¹¹ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat-İkinci Kitap-Süleymaniye Kürsüsünde*, s. 70.

¹² Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat-Birinci Kitap*, s. 159-167.

söyler. Yaşlı kadına göre kimse Ömer'e zorla hilafet vermemiştir. Başaramayacağı bu vazifeyi veya gereğini yerine getiremeyeceği sorumluluğu yüklenmemesi gerekir. Mademki halife olmuştur; o zaman sorumluluklarını yerine getirmeli, reâyânın ihtiyaçlarını gidermelidir. Bu sözler üzerine Hz. Ömer, Hz. Abbas'la beraber beytülmâle gelir, bir çuval un yüklenir, Hz. Abbas da bir testi yağ alır ve tekrar çadırın olduğu yere dönerler. Yerlere uzanarak ateşi yeniden canlandıran Hz. Ömer, un ve yağ ile yemek pişirip çocukları doyurur. Ardından kadına sabahleyin gelmesini ve kendisine bağlanacak nafakayı düzenli olarak almasını söyler. Ertesi gün öğle vaktinde nafakasını almaya gelen ve artık Hz. Ömer'i tanıyan ihtiyar kadına Hz. Ömer tarafından kendisini affedip etmediği sorulunca kadın; affettiğini, lakin adaletini her zaman böyle göstermesini söyler.

Şiirin başında vaka anlatılırken vakit gecedir ve göz gözü görmeyecek derecede karanlıktır. Hz. Ömer ise karanlığın içinde beyaz renkli kıyafetiyle belirir. Buradaki koyu karanlık masum insanların içinde bulunduğu zor durumu; Hz. Ömer'in üzerindeki beyaz kıyafet, ferahlığın Hz. Ömer'in eliyle geleceğini sembolize eder. Yemek pişirmek için sakalı toprağa değecek kadar uzanan Ömer'in hâli bir devlet başkanının tebaasına nasıl hizmet etmesi gerektiğini; öğle güneşinin tepede olduğu saatte nafakanın bağlanması da adaletin tecelli ettiğini, sorumluluklarının bilincinde olan bir devlet başkanının eliyle sağlanan adaletin öğle vakti zirvedeki güneş gibi cihanı aydınlattığını göstermektedir.

Mehmed Âkif Ersoy'un bu manzum hikâyesinde anlatılan vaka, aslında Hz. Peygamber'in "Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden mesulsünüz."¹³ hadisinin pratikteki yansımasıdır. Diğer taraftan millî şairin genelde devrindeki ve kendisinden sonraki devlet adamlarına, özelde ise sorumluluk sahibi her Müslüman idareciye, bulunduğu makam ve konumu ne olursa olsun sorumluluğunu sahabelerin pratiğinden hatırlatmasıdır.

Hz. Ömer'in un çuvalını yüklenip yaşlı kadının çadırına doğru una bulanmış vaziyette gidişinin tasvir edildiği kısımda, kendisine yardım etmek isteyen

¹³ Buhârî, Cum'a 11, Vesâyâ 9; Müslim, İmâret 20.

Hız. Abbas'a Âkif'in anlatımıyla söylediği şu sözler yukarıdaki tespitimizi doğrular niteliktedir.

– Hayır, yorulsa değil, ölse yardım etme sakın:
Vebâli kendine âiddir İbni Hattâb'ın.
Kadın ne söyledi, Abbas, işitmedin mi demin?
Yarın huzur-ı ilâhîde, kimseler, Ömer'in
Şerik-i haybeti olmaz, bugünlük olsa bile;
Evet hilâfeti yüklenmeyeydi vaktiyle.
Kenâr-ı Dicle'de kurt aşırsa bir koyunu,
Gelir de adl-i ilâhî sorar Ömer'den onu!¹⁴

Hız. Ömer, *Safahat*'ın dördüncü kitabı olan "Fatih Kürsüsünde"¹⁵ manzumesinde de yine bir vaka ile anılır. Burada Âkif, çağdaşı Müslümanlar arasında görülen (ve hatta bugün de görülen) yanlış tevekkül anlayışını tenkit ederken "kader-tevekkül" meselesinde sahabeler arasındaki bir münakaşayı anlatır. Âkif'e göre, çağdaşı olan Müslümanlar, hastalanınca, fakir düşünce, işsiz kalınca, borçlanınca, savaşmak zorunda kalınca, evinin nafakasını kazanmakta zorlanınca ve daha pek çok olumsuz durumla karşılaştıklarında hiç kıpırdamadan, hiçbir gayret göstermeden, çabalamadan sadece Allah'a sığınmakta, Allah'tan yardım istemekte, Allah'a tevekkül etmektedirler. Halbuki İslam dini böyle bir tevekkül anlayışını kabul etmemektedir. Mehmed Âkif, bu durumu şu mısralarla tenkit eder:

Ya sen nesin? Mütevekkil! Yutulmaz artık bu!
Biraz da saygı gerektir... ne saygısızlık bu!
Hüdâ'yı kendine kul yaptı, kendi oldu Hüdâ;
Utanmadan da tevekkül diyor bu cür'ete... Hâ?

...

¹⁴ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat-Birinci Kitap*, s. 164.

¹⁵ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat-Dördüncü Kitap-Fatih Kürsüsünde*, haz. Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s. 23-110.

Sarılmadan en ufak bir işinde esbaba,
Muvaffâkiyete imkân bulur musun acaba?
Hamâkatin aşıyor hadd-i i'tidâli, yeter!
Ekilmeden biçilen tarla nerde var? Göster!¹⁶

Mehmed Âkif burada kaderi tanımlar: Kader, imanın farzlarına dâhildir. Fakat zamane Müslümanlarının kader anlayışındaki mana ile İslam'ın kader anlayışı örtüşmemektedir. Örtüşmek şöyle dursun, tam tersine o Müslümanların kader anlayışı şeriata iftiradır. Kader, şartlar açıkça ortadayken mümkün olabilecek bir şeyin gerçekleşmesidir. Müslümanların tevekkül anlayışı da hüsrân üstüne hüsrândır. Müslüman ihtiyari fiillerinden sorumludur, kaderin nasıl tecelli edeceğini araştırmak insanın haddi değildir.¹⁷

Manzumenin devamında şunlar anlatılır: Suriye'de aşere-i mübeşşereden Ebû Ubeyde komutasında savaştan İslam ordusuna Hz. Ömer takviye birlik götürür. Fakat gittiği istikamette veba salgını olduğu hususunda kesin bir bilgi alınca Şam üzerinden Surg'a yönelerek askerleri orada konuşlandırır. Ebû Ubeyde, durumu haber alınca Hz. Ömer'in ardından Surg'a gelir. Hz. Ömer'le buluştuklarında o da salgını doğrular. Hz. Ömer, bu durumda ne yapılması gerektiği hususunda muhacirlerin ileri gelenlerine fikirlerini sorar. Bazıları cepheye intikal edilmesi gerektiğini, bazıları da veba tehlikesi sebebiyle geri dönülmesinin doğru olacağını söylerler. Hz. Ömer, bunun üzerine Kureyş kökenli yaşlı sahabelere aynı soruyu yöneltir. Onlar da salgının yaşandığı bölgeye gidilmesinin tehlikesinden söz edip gelen takviye birliklerin geri dönmesinin daha doğru olacağını söylerler. Hz. Ömer de askerlere ertesi gün dönmelerini emreder. Sabahleyin Hz. Ömer yola çıkarken Ebû Ubeyde, "Ya Ömer, uğurlar ola! Firâriniz kaderu'llâhtan mıdır şimdi?" der. Hz. Ömer de ona "Doğru. ... Şu var ki bir kaderu'llâhtan kaçarken biz, / Koşup diğer kaderu'llâha gitmedeyiz."¹⁸ diye cevap verir. Hz. Ömer ve Ebû Ubeyde tartışırken ilk Müslümanlar-

¹⁶ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat-Dördüncü Kitap-Fâtih Kürsüsünde*, s. 64-65.

¹⁷ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat-Dördüncü Kitap-Fâtih Kürsüsünde*, s. 66-67.

¹⁸ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat-Dördüncü Kitap-Fâtih Kürsüsünde*, s. 68.

dan ve yine aşer-i mübeşşereden olan İbn Avf gelir ve Hz. Peygamber'in "tâun hadisi"¹⁹ olarak bilinen hadisini okur ve tartışma biter.

Şiirin devamında Mehmed Âkif, çağdaşı olan Müslümanların yanlış kader ve tevekkül anlayışlarını zaman zaman sertleşen bir üslupla eleştirmeye devam eder.

Sonuç

Mehmed Âkif Ersoy, eserlerini, Osmanlı Türk toplumunda Tanzimat'la birlikte artan yozlaşmanın, sosyal, ilmî, askerî, iktisadi ve dinî bozulmaların neticesinde itikadi sarsıntıların da yaşandığı bir dönemde kaleme almıştır. Bütün enerjisini bu menfi durumlarla mücadeleye adayan şair, özellikle Osmanlı Türk aydınlarının itikadi sarsıntılar yaşadığı, yeni amentü metinlerinin kaleme alındığı bu yıllarda şiirleriyle, vaazlarıyla ve diğer eserleriyle havassından avamına bütün bir cemiyete seslenerek mücadelede, mücahedede bulundu.

Batı medeniyetine körü körüne teslim olanlar, emperyalist Batı karşısında çaresizliğe, ümitsizliğe düşenler ve esareti kabul edenler; gençliğe Batı mitolojisinden Promete'yi örnek gösterirken, pozitivist felsefeye teslim olanlar bu felsefenin öğretileriyle yeni iman esasları belirlerken, kültür, sanat ve edebiyatın kaynağını ve mükemmel örneklerini Nev-Yunânîlik'te ve Akdeniz havzasında ararken; Âkif, İslam'ın temel kaynağı olan *Kur'an*'a, Hz. Peygamber'in hadislerine yönelmiş ve kurtuluş reçetesini bu kaynaklardan yararlanarak yazmıştır.

Mehmed Âkif, Hz. Peygamber'in maddi ve manevi eğitiminden geçmiş olan sahabenin yaşadığı hayatı, kendi zamanlarında yaşadıkları zorluklar karşısındaki tavırlarını, *Kur'an* ve hadislerin ışığında kendilerine nasıl bir yol çizdiklerini, mesuliyet duygularını ve bu duyguyla vazifelerini nasıl ifa ettiklerini, onların kader ve tevekkül anlayışlarını mensubu olduğu cemiyete manzumeleriyle anlatmıştır. *Kur'an*'ın emir ve yasakları, Hz. Peygamber'in sünneti ve

¹⁹ "Veba (taun) bir yerde baş gösterir ve siz orada bulunursanız o yerden çıkmayınız! Şayet bir yerde baş gösterir ve siz o yerde olmazsanız o yere gitmeyiniz." Bu hadisin tam metni, söylenme sebebi ve daha geniş bilgiler için bk. Nühket Varlık, "Tâun", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 40, TDV Yayınları, İstanbul 2011, s. 175-177.

hadisleri, Hz. Ömer ve Hz. Ali başta olmak üzere sahabeler, Âkif'in iman ve ahlak dünyasının mimarıdır. Bu sebeptendir ki Âkif, reçetesini hazırlarken örneklerini de *Kur'an*, sünnet ve sahabelerden seçmiştir.

Kaynakça

- Beyatlı, Yahya Kemal, *Aziz İstanbul*, MEB Yayınları, İstanbul 1992.
- Buhârî, Cum'a 11, İstikrâz 20, Vesâyâ 9; Müslim, İmâret 20.
- Campbell, Joseph, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, çev. Sabri Gürses, İthaki Yayınları, İstanbul 2015.
- Efendioğlu, Mehmet, "Sahâbe", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 35, TDV Yayınları, İstanbul 2008, s. 491-500.
- Ersoy, Mehmed Âkif, *Safahat-Birinci Kitap*, haz. Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.
- Ersoy, Mehmed Âkif, *Safahat-İkinci Kitap-Süleymaniye Kürsüsünde*, haz. Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.
- Ersoy, Mehmed Âkif, *Safahat-Dördüncü Kitap-Fâtih Kürsüsünde*, haz. Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.
- Ersoy, Mehmed Âkif, *Safahat-Yedinci Kitap-Gölgeler*, haz. Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.
- Gökçek, Fazıl, "Önsöz", *Birinci Kitap-Safahat*, haz. Fazıl Gökçek, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.
- Kur'an Yolu Meali*, haz. Hayrettin Karaman-Mustafa Çağrıncı-İbrahim Kâfi Dönmez-Sadrettin Gümüş Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.
- Okcu, Naci, *Şeyh Gâlib Divânı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011.
- Varlık, Nühket, "Tâun", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 40, TDV Yayınları, İstanbul 2011, s. 175-177.